

- присутність відповідальних власників бізнес-процесів;
- можливість обрати критерії оптимізації;
- можливість орієнтуватися на зовнішніх та внутрішніх споживачів;
- запропоновані покращення мають відповідати стратегічним цілям бізнесу.

Оптимізація бізнес-процесів націлена на ефективніше управління бізнес-процесами та їх приведення до стану «як має бути». Після чого є можливість розробити стандарти роботи підприємства, які включають в себе різні посадові інструкції на внутрішні регламенти. Також бізнес останнім часом почав більше приділяти увагу автоматизації бізнес-процесів, що спрощує їх аналіз.

Проведення остаточної оптимізації дає ряд переваг для подальшої роботи підприємства: скорочення часу та витрат на реалізацію одного циклу бізнес-процесу; чітке розуміння в керівництва та працівників відповідей стосовно коли, як та хто і що має робити, щоб підприємство досягнуло своїх стратегічних цілей; впровадження автоматизації внутрішніх процесів для більш ефективного використання ресурсів компанії; покращення менеджменту; відповідність всесвітньо визнаним стандартам ISO; покращення взаємодії між підрозділами компанії та зростання інвестиційної привабливості бізнесу.

**Висновки.** Отже, оптимізація бізнес-процесів підприємств створює нові інструменти для покращення ефективності діяльності бізнесу в сучасних умовах. Також правильно проведена оптимізація здатна зменшити собівартість продукції, збільшити продуктивність та прибутковість, покращити конкурентоспроможність та інноваційну привабливість підприємства для зовнішніх інвесторів тощо. Після проведеного дослідження було визначено принципи і потенційні переваги оптимізації бізнес-процесів. Підприємствам варто дотримуватися принципу «збалансованості» при проведенні оптимізації, щоб збільшити ефективність своєї компанії, при цьому зберегти свої позиції на ринку за рахунок підвищення конкурентоспроможності.

#### **Список літератури:**

1. Hammer M., Champy J. Reengineering the corporation: a manifest of business revolution. – New York, NY: Harper Business, 1993. – 223;
2. Ареф'єва О.В. Бізнес-процеси підприємств сфери послуг: фактори, формування, конкурентоспроможність: [монографія] / О.В. Ареф'єва, Т.В. Луцька; Європейський ун-т. – К.: Вид. Європейського ун-ту, 2009. – 96с.
3. Лепейко Т.І. Реінжиніринг бізнес-процесів: навч.-практ. посіб. у схемах і табл. / Т.І. Лепейко, А.В. Котлик; Харківський національний економічний ун-т. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. – 80с
4. Шемаєва Л.Г. Управління якістю бізнес-процесів на підприємстві: [монографія / Л.Г. Шемаєва, К.С. Безгін та ін.]; Харківський національний економічний ун-т. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2011. – 240с.

**Маширенко В. А.**

Національний університет «Києво-Могилянська академія»  
студент МП-2, кафедра економічної теорії

## **МЕТОДИКА ОЦІНКА РІВНЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА АНАЛІЗУ ЇЇ МАСШТАБІВ**

**Актуальність теми дослідження.** Тіньова економічна діяльність є фактором життя в усьому світі, і майже всі суспільства намагаються контролювати цю діяльність за допомогою освіти, покарання або судового переслідування. Як відомо, тіньова економіка включає в себе всі незареєстровані види економічної діяльності та доходи, які вносять вклад в формальний Валовий національний продукт. Отже, це реальна економічна активність, котра не відображається

статистично. Розуміючи рівень тіньової економіки національної економіки, можна знайти шляхи вирішення проблеми та, таким чином, провести ефективну детінізацію з метою досягнення сталого економічного розвитку.

Тіньовий сектор впливає не лише на економічні процеси, але й на всі соціальні процеси загалом, руйнуючи та спотворюючи соціальні інститути [1, с.32]. У випадку, якщо соціальні інститути достатньо стабільні, а рівень тіньової економіки є незначним (максимум 10-15%), то тіньова економіка не чинить суттєвого тиску на розвиток економіки та суспільства, існуючи паралельно з ним. Однак, у випадку, коли державні та соціальні інститути є слабкими, а рівень тінізації економіки є високим, то відбувається зворотня ситуація, а «тіньові» інститути підміняють традиційні.

При цьому, оцінка рівня тіньової економіки може відрізнятись за масштабами в залежності від застосованої методики, тому лише комплексний аналіз з використанням різних методів дозволяє оцінити реальний стан справ.

Таким чином, надзвичайної актуальності набуває визначення ефективних методів оцінки тіньової економічної діяльності з метою мінімізації даного явища, а також формування дієвої державної політики зміцнення національної економіки.

**Визначення мети дослідження.** Мета дослідження полягає в аналізі існуючих методичних підходів до оцінки рівня тіньової економіки, визначенні їх переваг та недоліків.

Визначена мета ставить перед нами наступні **завдання**:

- Визначення поняття тіньової економіки;
- Аналіз існуючих методів вимірювання рівня тіньової економіки;
- Визначення переваг та недоліків існуючих методів вимірювання рівня тіньової економіки.

**Об'єктом дослідження** є тіньовий сектор економіки України.

**Предметом дослідження** є методи вимірювання рівня тіньової економіки України та аналізу її масштабів.

**Виклад основних положень дослідження.** У світовій науковій практиці існують декілька основних визначень тіньової економіки. Відповідно до загальноприйнятого визначення до неї відносяться всі види економічної діяльності, які в даний час не зареєстровані і які вносять вклад в офіційно розрахований валовий національний [2, с. 4]. Деякі дослідники, зокрема Бьон і Карманн, включають в тіньову економіку також сектор замозайнятості, ґрунтуючись на тому, що цей сектор відображається в ВВП [3, с. 704].

Однак, аналіз масштабів тінізації національної економіки є складним завданням, котре вимагає застосування значної кількості різних методів. Річ у тім, що залежно від структури економіки – тіньова економіка може проявлятися по-різному, тому лише комплексне застосування декількох методів дозволяє отримати об'єктивний результат [4, с. 13].

Для вимірювання тіньової економіки застосовується декілька підходів, котрі відрізняються за параметрами. Загалом, існуючі підходи можна поділити на дві категорії, залежно від рівня дослідження: на мікрорівні (прямі методи) та на макрорівні (непрямі методи).

Найбільш популярним методом оцінки обсягу тіньової економіки в країнах Європи є саме метод опитувань, котрий застосовували в своїх дослідженнях Ісачсен, Морґенсен, Фельд та Ларсен, а також Подерсен. Кожен з даних дослідників детально описав обмеження застосування метода проведення опитувань, котрі були підсумовані Шнайдером. Він відмічає наступну проблему метода оцінки обсягу тіньової економіки за допомогою проведення опитувань: «Середня точність проведеного дослідження залежить від готовності (респондента – *В. Маширенко*) до співпраці (з дослідником – *В. Маширенко*) ... більшість опитуваних не наважується зізнатися в шахрайстві, відповіді мають невизначену достовірність, що затрудняє оцінку реального (в грошовому обсязі) рівня незадекларованої роботи» [5, с. 10]. Схожої думки дотримується й С. Новик, котрий вказує, що зазвичай дослідження обсягу тіньової економіки даними методами призводить до заниження її обсягу, оскільки респонденти схильні приховувати частину інформації.

Іншою групою методів, котрі застосовуються при дослідженні та оцінці обсягу тіньової економіки є так звані «непрямі» методи, тобто макрометоди. Методи, котрі відомі як непрямі,

застосовують макроекономічні статистичні індикатори, котрі містять інформацію щодо розвитку тіньового сектору економіки з плином часу. Серед макрометодів найбільшого поширення здобули наступні:

- Метод розбіжностей;
- Оцінка показників зайнятості;
- Монетарні методи;
- Метод з урахуванням споживання електроенергії;
- Метод угод-транзакцій.

**Метод розбіжностей.** Даний підхід оснований на оцінці невідповідностей (тобто розбіжностей) між офіційною статистикою доходів та витрат [5, с. 11]. Логічно, що при розрахунку ВВП як за фактором видатків, так і за фактором доходів, суми мають збігатися (на відміну від показника ВВП в умовах глобалізації економік). Тіньова економіка зазвичай відображається в видатках, однак не відображається в доходах, тобто такий розрив можна вважати обсягом тіньової економіки. Однак, даний метод має також обмеження, котрі вперше були описані Пісарідесом та Вебером в 1989 році. Річ у тім, що розрив в ВВП, розрахованому по витратам та доходам є результатом не лише наявності тіньової економіки, але й статистичних помилок, тому не є зовсім точним [5, с. 12].

**Оцінка показників зайнятості.** Суть даного метода полягає в зборі інформації про витрати робочого часу та їх співставленні з офіційною статистичною інформацією [5, с. 12]. Відбується опитування певної вибірки відносно кількості годин, відпрацьованих в певній галузі. Після зібрання даних про кількість робочих годин, вдається отримати інформацію про середній відпрацьований робочий час, котру порівнюють з офіційними даними. Однак, даний метод має суттєве обмеження – достатня точність отриманих даних спостерігається лише при достатньо низькій загальній мобільності населення. Вільямс та Ланські виділяють інший недолік даного методу – ексклюзивність, тобто метод враховує лише тих людей, котрі працюють або в офіційній, або в тіньовій економіці, однак не враховує тих, хто працює і там, і там, або напівлегально (наприклад зареєстрований як працівник з неповним робочим днем) [5, с. 13].

**Монетарні методи.** В основі даного методу лежить два базових припущення:

- В тіньовій економіці перевага віддається готівковому розрахунку; - Готівка обирається з метою уникнення контролю державних органів [5, с. 13].

На основі даних припущень, робиться наступний висновок – при зростанні рівня тіньової економіки, також зростає попит на готівку; для уникнення впливу фактора зміни попиту на гроші (внаслідок дії інших факторів, не пов'язаних з тіньовою економікою) відбувається переоцінка попиту з урахуванням фактора часу. Основною проблемою даного методу є те, що далеко не всі транзакції в тіньовій економіці відбуваються лише за рахунок готівки, тобто при його використанні, частина обсягу тіньової економіки залишається неврахованою.

**Метод з урахуванням споживання електроенергії.** Суть даного метода полягає в порівнянні споживання витрат електроенергії, оскільки еластичність фактора споживання електроенергії/ВВП є близькою до одиниці [5, с. 16]. Тобто, це означає, що зростання кількості використаної електроенергії є пов'язаним зі зростанням рівня ВВП, віднімаючи від офіційного зростання споживання електроенергії різницю на яку зросло ВВП (згідно з пропорцією), виділяється тіньова частина ВВП. Однак, даний метод має цілий набір недоліків, як для метода оцінки тіньової економіки в загалі, так і для застосування в Україні зокрема:

– В умовах України має місце підвищення енергоефективності, внаслідок деіндустріалізації, зростання енергоефективності та переходу до постіндустріальної економіки, тобто ВВП країни зростає незважаючи на зменшення споживання електроенергії;

– Не всі види тіньової економічної діяльності вимагають значних витрат електроенергії. Наприклад, в Україні значну частку тіньового сектору складає сфера послуг та ІТ-сфера.

– Технічний прогрес поступово змінює співвідношення витрати електроенергії/ВВП, що може спотворювати роботу даного метода.

**Метод-угод транзакцій.** Метод базується на монетарному рівнянні Фішера

$$M \times V = p \times T, \text{ де} \quad (1)$$

$M$  – гроші в обігу,  $V$  – ціни,  $p$  – швидкість обігу,  $T$  – транзакції.

Метод оснований на припущенні, що існує постійних між кількістю угод та офіційним ВВП [5, с. 13]. Метод має набір припущень, в першу чергу необхідно припустити чи обрати період, коли рівень тіньової економіки дорівнював нулю та на його основі проводити подальший аналіз [5, с. 14]. Також, даний метод вимагає наявності даних про транзакції, що фактично неможливо для країн, що розвиваються, оскільки значна кількість транзакцій відбувається в готівковому вигляді.

Таким чином, існує досить велика кількість методів, котрі дозволяють з тією чи іншою точністю оцінити обсяг тіньової економіки. Загалом, методи поділять на прямі (мікрометоди) та непрямі (макрометоди). Як було продемонстровано, кожен з методів має як власні переваги, так і недоліки, тому при виборі індикатора для оцінки обсягу тіньової економіки це необхідно враховувати.

Виходячи з особливостей структури економіки України, можна вважати за доцільне використовувати комбінацію метода розбіжностей з монетарним методом. За такої конфігурації, дослідник має змогу провести аналіз за методом розбіжностей та скоригувати оцінку за допомогою монетарного методу. Можна сказати, що вказані два методи охоплюють дві основні сфери, де прояв тіньової економіки в Україні є найбільш явний: готівкові розрахунки та невідповідність між доходами та видатками. Таким чином, саме комбінацію даних двох методів можна вважати найбільш ефективною для вимірювання масштабу тіньової економіки України.

#### Список літератури:

1. Causes of the Shadow Economy / [M. Arsić, B. Arandarenko, S. Radulović та ін.] // Formalizing the Shadow Economy in Serbia / M. Arsić, B. Arandarenko, S. Radulović та ін. – 2019. – С. 21–46.
2. Frey B. The Hidden Economy: State and Prospect for Measurement / B. Frey, W. Pommerehne. // Review of Income and Wealth. – 1984. – №30. – С. 1–23
3. Buehn A. Shadow Economy and Do-it-yourself Activities: The German Case / A. Buehn, A. Karmann, F. Schneider. // Journal of Institutional and Theoretical Economics. – 2009. – №165. – С. 701–722.
4. D. Nemes, E. Koltanova, Z. Machova, I. Kotlan: Corruption, Taxation and the Impact on the Shadow Economy / D. Nemes, E. Koltanova, Z. Machova, I. Kotlan // MDPI Economics. – 2021. - №18. – С. 1-16
5. Schneider F. Estimating the Size of the Shadow Economy: Methods, Problems and Open Questions / F. Schneider, A. Buehn // CESifo Working Paper Series No. 4448. – 2013.

**Пелипенко О. В.**

Національний університет «Києво-Могилянська академія»  
студентка МП-2, кафедра економічної теорії

## ІННОВАЦІЇ ДЛЯ ПЕРЕМОГИ У ВІЙНІ ТА ПЕРЕХОДУ ДО NET-ZERO ЕКОНОМІКИ

Найбільшою сучасною проблемою зараз є війна України з росією. Для вирішення проблеми такого масштабу необхідно або стерти росію з планети, тобто просто знищити під нуль всю цю їхню маразматичну тусовку, або хоча б змусити їх залишити Україну, сісти і заткнути в своїх довбаних нафто- і газовидобувних шахтах.